

Петко Р. Славейков

Основите на днешната
цивилизация

Както в природния свят всяка ствар¹ расте и ся развива според свойствените си качества, тъй и човек изявява живота си в обществото съобразно с естеството си. От многобройните определения, които ся дадоха връх туй чудно наистина и многообразно същество, най-точното е онуй, което определя *человека животнo обществено напредователно*. Човек, щом си съзнае, поченва да гони едно кое-годе улущепне в състоянието си. Стремлението, явно или тайно, към едно усъвършенствование ся вижда като един закон, вроден в него. Всичките сили на човечеството въобще връх тази точка ся съсредоточават. Сякаш че има някоя тайнствена сила, която да го гони непреривно и да му повтаря ежедневно: Напред! Напред! И наистина колкото пречки и да са ся представяли, то при всичко това човечеството всякога пак е вървяло и върви още в пътят на напредъкът.

Но може ли да стане напредък, може ли да ся усъвършенствува човечеството вън от обществото, вън от гражданския и политическия живот? Ето въпрос колкото лек по видимому, толкоз по-тежък по важността си и по разискванията, които той въздигна между учените. Но ако е неоспорима истина, че човек е не само животнo напредователно, но и обществено, също тъй е несумнително, че и напреднуванието е невъзможно вън от политическия и гражданския живот. Напротив, колко повече чо-ловек ся обучава в тойзи живот, толкоз по-лесно ся върши и постепенното усъвършенствование и толкоз по-чувствително става то. Политическия и гражданския живот е даже и главната цел, която гони човек в деятелността си и в подвизите си за едно по-горне усъвършенствование, защото само от разпространението на тойзи живот ще ся роди с време съвършеното братолюбие между чловеците.

И тъй, благополучните устройства на човеческите общества и непрестанното им движение към напредванието, ето що съставя *цивилизацията*, реч, която и по самото си латинско произхождение значи начинът, с който живеят членове на един благоустроен град, на едно мъдоуправляемо общество.

Следователно цивилизация ще каже „редовен живот в добре наредено общество, справедливо удовлетворение на необходимите нужди за обществения живот, свободно развитие на човеческите сили, ежедневно улущение на настоящето състояние, справедлива и действителна равност помежду членове на туй общество, уважение към съставените и одобрени от тях закони, непрекъсвано напредвание в нравственото и

1. ствар – твар, живо същество, предмет

веществено благоденствие“. Человеческия род, зет в целокупността си, дължен е да изявява всите вложени в него сили или чрез разумът, или чрез дейността си. Туй е назначението на человеческата цивилизация. Религията в чистотата си, художествата, науките, добрите политически устава, добрите обществени заведения, промишлеността, всички тези са съвременни знакове и помощници на цивилизацията и от всички тези неща изобилува днешният век.

Но върх що се основава съвременната цивилизация? Де се е родила тя? Де се е развила? Откъде ни иде? Нека никои не помисли, че за да се ползват днешните человечески общества от съвременната цивилизация, излишно им е да узнаят изворът ѝ. Миналото винаги е било поучително за сегашното и сегашното бива по-полезно, кога узнаем преминалото. Онзи, който черпи вода из един кладенец, можеше повече да се ползува, ако би знаел откъде иде и през какви места минува тя.

Основите на днешната цивилизация са три: тоест старогръцкото и римското образование, християнството и трето, особения характер на народите, които при падението на Римската империя възобновиха изтощената кръв на человечеството.

Старогръцкият свят много спомогна за развитието на всеобщата цивилизация. В него се чу най-напред името *гражданин*, тоест човек свободен, член на едно устроено общество, имеюш право да участвува в управлението му. В него се развиха почти съвършено всичките науки до най-високият степен: освен естествените, в него се усъвършенствуваха и прекрасните художества. В него се обработи най-напред и художествен език, силно и необходимо орудие за напредването на цивилизацията.

А римляните, които във филологията си си зеха почти всичко от старите гърци, отличиха се повече от тях в развитието на правото. Техните строги законоведци правят и до днес услуги на человечеството. Те тъй добре усъвършенствуваха тази наука въз всичките ѝ почти части, щото по римското право, с малки изключения, се управлява и днес още цяла Европа. Освен в правото римляните се отличиха и в политическото управление, тъй що много от техните политически устава се намират и до днес в действие под друг вид и под друго име.

А християнството опитоми варварите и от начало до конец на средния век то биде самият благодетел и утешител на страждущото человечество, то е било като слънце невидимо, което е огрявало тогавашното общество. Освен туй християнството провъзгласи тържествено равенството между човеците и то първо донесе в светът мисълта за едно всеобщо братство, към което от ден на ден все повече се стреми

человечеството. На божествената Христова вяра дължат тоже днешните просветени народи своето преобразование. В християнството ся роди чувството на самоотвержението, изворът на всяко общополезно дело.

Колкото ся касае до народите, които ся населиха в Европа после падението на Римската империя, а особено германските племена, тям най-вече е дължна съвременната цивилизация, съществените начала и по-първите примери на политическата свобода. Тям е дължен тоже вечна признателност и красния пол, защото германските племена първи отдадоха приличното уважение към жената и те способствуваха най-вече да улучшат нейното обществено състояние. Туй приключение е от най-важните във всеобщата история и можем каза, че то отваря нова епоха в нея. Оттогаз ся развиха нови добродетели и тогаз жената зе да участвува, косвено или некосвено, във вървежът на цивилизацията, в усовършенствуанието на человечеството.

Тези са трите основи, трите стълпове, върху които ся въздига съвременната цивилизация, която, като продължава старата, развива ся повече и разпространява пределите си. Колкото за науките и няколко части от художеството, може старите гърци да останат или завсегда учители на человеческия род, или поне славни съперници на съвременните учени и художници. Но, от друга страна, съвременната цивилизация надминува древната по много части. Тъй например древния свят никакво притязание не може да има върху това, що ся отнася до днешното развитие на естествените науки, до промишлеността, до общественото и политическото състояние на просветените днес народи. Още едно нещо, което дава върху на днешната цивилизация над старата, то е отсъствието на робството. Робството е било узаконено в старогръцкия и римския свят. Днес най-тежките работи ги вършат машини, а във време оно живи машини са били клетите роби; гражданете, или свободните човеци, за унижение са считали всяко друго дело освен науката, художеството, политиката и боят.

Онуи още, което отличава днешната цивилизация от старата, то е скоростта, с която ся развива и разпространява. Откритието на Америка, изобретението на печатът, усовършенствуанието на мореплуванieto, железните пътища, телеграфите, пощенските учреждения, всичко туй показва, че съвременната цивилизация е твърде скоро вървяла и е извършила дела геройски. Блажени и честити онези места, в които тя цъфти днес съвършено от всяка точка на зрението. Но нека ся не отчайват и тези, които са останали назад! Идеите днес летят като светкавици от един край на светът до другий. Благополучни онези, които знаят да ся

ползуват от тях! Но три пъти по-благополучни онези народи, които би могли да оценят справедливо всичко, що им ся представя като произведение на съвременната цивилизация. На никакво нещо истинната стойност не може ся оцени по външното му лице. Ето защо е необходимо да знае човек от какво ся съставя и от какви начала ся води днешната европейска цивилизация. Но само по това строго условие могат ся ползува от нея народите, които са закъснели в образованието. Инак тежко и горко на тях! Те щат всякога да земат лъжовната бляскавост за чисто злато, притворната хубост за жива добродетел, празнословието за красноречие, обещанията за дела и преправените одежди и градове за облекло и обиталище на цивилизацията!!

КРАЙ

Статията е публикувана във в. „Македония“ през 1867 г.

Източник: Словото
Набиране: Николай Аретов

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4138>]